

ارزیابی تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر تمایل به مشارکت اعضای شورای اجتماعی محلات مشهد

سیدهادی زرقانی (دانشیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران، نویسنده مسئول)

h-zarghani@um.ac.ir

محسن حجازی جوشقانی (کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران)

mohsen_hj2006@yahoo.com

تاریخ تصویب: ۱۳۹۵/۰۱/۲۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۶/۱۴

صص ۱۰۵-۱۲۱

چکیده

تشکیل شوراهای اجتماعی محلات مشهد، یکی از راهکارهای مشارکت شهروندان برای همکاری و تعامل با مدیریت شهری است. بدون شک از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر عملکرد شوراها، سطح اعتماد اعضا در قالب شاخص‌های سرمایه اجتماعی اعضای شورا است. در این پژوهش ارتباط بین اعتماد به شهرداری، اعتماد به اثربخشی شورا، اعتماد به توانمندی سایر اعضای شورا به‌عنوان شاخص‌های سرمایه اجتماعی و احساس تعلق به محله به‌عنوان متغیر مؤثر بر سرمایه اجتماعی و تمایل به مشارکت اعضا در امور محله، در بین اعضای شوراهای اجتماعی محلات منطقه ۹ شهرداری مشهد بررسی شد. گردآوری اطلاعات به دو شیوه کتابخانه‌ای و میدانی صورت گرفت و پرسش‌نامه در بین اعضای ۱۲ شورای اجتماعی محله در منطقه ۹ شهرداری مشهد توزیع شد. با تحلیل نتایج حاصل از پرسش‌نام، مشخص شد که بین اعتماد به شهرداری و اعتماد به اثربخشی شورا، اعتماد به سایر اعضای شورا و اعتماد به اثربخشی شورا، اعتماد به شهرداری و تمایل به مشارکت اعضا در امور محله، اعتماد به اثربخشی شورا و تمایل به مشارکت اعضا در امور محله، احساس تعلق به محله و تمایل به مشارکت اعضا در امور محله رابطه مثبتی وجود دارد و دو متغیر اعتماد به سایر اعضای شورا و تمایل به مشارکت اعضا در امور محله با همدیگر همبستگی نداشتند.

کلیدواژه‌ها: شورای اجتماعی محلات، سرمایه اجتماعی، مشارکت، مشهد

۱. مقدمه

مدیریت شهری عبارت است از اداره امور شهر به منظور ارتقای مدیریت پایدار و همچنین سازمانی گسترده، متشکل از عناصر و اجزای رسمی و غیررسمی مؤثر و ذی ربط در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و کالبدی حیات شهری با هدف اداره، کنترل و هدایت توسعه همه جانبه و پایدار شهر (رضویان، ۱۳۸۱، ص. ۵۰). اکثر صاحب نظران امور شهری به این نتیجه رسیده اند که چنین مدیریتی بدون همکاری و مشارکت ذی نفعان اصلی امور شهر (مردم)، موفقیت چندانی در اداره شهرها ندارد. در طول نیم قرن گذشته بحث مشارکت از موارد بسیار مهمی بود که برای تمامی حوزه های مطالعاتی علوم اجتماعی جذابیت ویژه ای داشته است. در این بین دانش مدیریت شهری با هدف دستیابی به توسعه پایدار و همه جانبه در شهر به دنبال افزایش مشارکت شهروندان است (کاظمیان و شادمان فر، ۱۳۸۷، ص. ۵۴). بر این مبنا هرگاه جامعه یا نهادی اجتماعی بتواند مشارکت اعضای خود را برای دستیابی به اهداف خاص یا حل مسئله ای جلب نماید گفته می شود آن جامعه دارای سرمایه اجتماعی است (موسوی، ۱۳۸۵، ص. ۷۴). سرمایه اجتماعی مفهوم نسبتاً جدیدی در علوم اجتماعی است و به طور خلاصه به معنای «هنجارها و شبکه هایی است که امکان مشارکت مردم در اقدامات جمعی به منظور کسب سود متقابل را فراهم می کند» و با شیوه هایی همچون سنجش سطح اعتماد اجتماعی و سطوح عضویت در انجمن های مدنی رسمی و یا غیررسمی قابل اندازه گیری است (تاجبخش، تقفی و کوهستانی نژاد، ۱۳۸۲، ص. ۱۵۶). سرمایه اجتماعی، مفهومی فرارشته ای است که طی پانزده سال اخیر مورد توجه بسیاری از شاخه های علوم انسانی قرار گرفته است. این مفهوم، به طور کلی بر روابط میان انسان ها تمرکز دارد؛ روابطی که در تمام لحظات زندگی روزمره و در طول عمر انسان ها جریان داشته و رفتار و نگرش آن ها را تحت تأثیر قرار می دهد؛ به همین

لحاظ، سرمایه اجتماعی در هر جایی حاضر است؛ چه در رفتار با نزدیکان و دوستان در خانه و مدرسه، چه در رفتار با همکاران و آشنایان در محل کار و تحصیل و چه در رفتار با مردم در جامعه (علمی، شارع پور و حسینی، ۱۳۸۴، ص. ۲۴۰). برخی نیز سرمایه اجتماعی را به دلیل اشاره به طیف گسترده ای از معانی، مصداق «مفهوم چتری»^۱ می دانند (روحانی، ۱۳۸۹، ص. ۱۱).

۱.۱. طرح مسئله

در قرن اخیر، لزوم مشارکت مردمی در مراحل مختلف تکوین فرایند توسعه مورد توجه جدی قرار گرفته است و توجه به فعالیت های مشارکتی مردم، راهبرد جدید توسعه عنوان شده است. بر طبق نظر کارشناسانی چون سرجل^۲، مشارکت در بسیاری از کشورها مفهومی ابهام انگیز است. به عنوان مثال، میسرا^۳، مشارکت را سهیم شدن افراد در تصمیم گیری هایی می داند که این تصمیم گیری ها در وضع آن ها مؤثر است. ارنشتاین^۴ مشارکت را نوعی توزیع مجدد قدرت قلمداد می کند که به سبب آن، شهروندانی را که در حال حاضر در فرایند سیاسی و اقتصادی کنار گذاشته اند، قادر می سازد به تدریج در آینده شرکت داده شوند. آلموند و پاول^۵ فعالیت های مشارکت جویانه را آن دسته از فعالیت هایی می دانند که شهروند معمولی می کوشد از راه آن ها در سیاست گذاری های شهری اعمال نفوذ کند. بیشتر اندیشمندان تأثیرگذاری شهروندان در تصمیم های شهری را با هدف توانمندسازی آنان در اداره امور محلی و تحصیل خدمات بهینه شهری یادآور شده، نقش مشارکت را در توسعه پایدار شهری، تحقق دموکراسی، جامعه مدنی و سایر موارد مرتبط بسیار

1 Umbrella Concept

2 Serjel

3 Misra

4 Arneshtein

5 Almond and Powel

حیاتی خوانده‌اند (ریانی، قاسمی و عباس‌زاده، ۱۳۸۸، ص. ۹۲).

تشکیل شوراهای اجتماعی محلات در مشهد بدون شک گام مهمی در تحقق مشارکت شهروندان در اداره امور شهر است. اما این مهم جز با نگاه مثبت اعضای شورا به این فرایند، نتایج مثبتی نخواهد داشت. اعتماد به شهرداری، اعتماد به سایر اعضا و اعتماد به کارایی شورا مسلماً جزء عوامل مؤثر بر عملکرد اعضای شورا خواهند بود؛ لذا در این تحقیق به بررسی این متغیرها در بین اعضای شوراهای اجتماعی محلات مشهد پرداخته خواهد شد.

۱.۱.۱. ضرورت موضوع

وقتی صحبت از محله به میان می‌آید، توجه خاص به نیازهای محلی شهروندان به ذهن متبادر می‌شود. قسمتی از این نیاز، عام است که با نیازهای شهروندان سایر محلات یکسان است. نشاط و شادابی، ورزش و آرامش روانی در این رده‌اند. نیازهای دیگری وجود دارند که تقریباً به محله‌ای خاص محدود می‌شود. چنین به نظر می‌آید که محله‌محوری و انس با محله، به نیاز خاص محلات تعبیر می‌شود (مشبکی اصفهانی، ۱۳۹۱، ص. ۲).

محله همچون یک واحد فیزیکی با هویت کاملاً مشخص اجتماعی و الگوهای مشترک زندگی برای استفاده برابر از امکانات و مؤسسات عمومی به‌عنوان ابزار کار برنامه‌ریزان شهری شناخته می‌شود. در رویکردهای جدید توسعه، خصوصاً در رویکرد توسعه پایدار، بر مشارکت هرچه بیشتر مردم در محلات و اجتماعات محلی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین فاکتورهای حرکت به سمت توسعه، تأکید می‌شود و بدون این مشارکت، توسعه معنایی نخواهد داشت. بی‌تردید مؤثرترین پایدارترین برنامه‌های توسعه‌ای، آن‌هایی هستند که مبتنی بر ویژگی‌ها و نیازهای زیستی، روانی و اجتماعی خانواده‌ها و جمعیت‌های محله‌ای با نیاز اقتصادی و اجتماعی مشابه طراحی، تدوین و ارائه گردد. محله‌گرایی نتایج مثبتی در ایجاد

روابط بهینه فرهنگی و اجتماعی به ارمغان می‌آورد. شناسایی و به‌کارگیری ظرفیت‌ها و استعدادها محله‌ای، تمرکززدایی در تصمیم‌گیری‌های شهری، افزایش توانمندی مردم در مقابله با بلایا، کاهش آسیب‌پذیری، ایجاد نظم اجتماعی، گسترش خدمات آموزشی و فرهنگی، ارتقای روابط در سطح محلات، افزایش امنیت اجتماعی، ایجاد مدیریت پایین به بالا و در نهایت، تعادل بین عرضه و تقاضا در حوزه مدیریت شهری، بخشی از مهم‌ترین فواید و کارکردهای محله‌گرایی است (زرقانی و حجازی جوشقانی، ۱۳۹۲، ص. ۱۴).

اقدام شهرداری مشهد در تشکیل شورای اجتماعی محلات، گامی سازنده و زیربنایی در مسیر فراهم کردن زمینه برای مشارکت مردم در امور محله خود و همچنین مدیریت محله‌ای تلقی می‌شود که البته میزان توفیق این محلات در رسیدن به اهداف تعیین‌شده نیازمند پژوهش است. بر این اساس، در این پژوهش تلاش می‌شود تا تأثیر برخی فاکتورهای اساسی درباره اعضای شوراهای اجتماعی محلات بررسی شده تا بتوان از نتایج حاصل از این پژوهش برای تقویت نقش و کارکرد شوراهای اجتماعی محلات و اثربخشی بیشتر آن‌ها به‌عنوان سازمانی مردم‌نهاد در کنار شهرداری استفاده کرد.

۲.۱. مبانی نظری

۲.۱.۱. مشارکت

مشارکت مفهوم جدیدی نیست و ریشه‌های آن را می‌شود در شهرهای مختلف جهان مانند یونان باستان جستجو کرد (محمدپور زرنندی و طباطبایی مزدآبادی، ۱۳۹۱، ص. ۱۴). اگر چه مشارکت در وجه عمومی آن با زندگی انسان‌ها پیوند خورده است، ظهور این ایده در قالب مفهوم جدید آن به سیاست‌گذاری‌های پس از جنگ جهانی دوم بر می‌گردد (رئیس، میری، حافظ رضا‌زاده، ۲۰۱۵، ص. ۷۴). با وجود اینکه مشارکت شهروندان ایده‌ای بسیار عمومی به نظر می‌رسد اما می‌شود آن را مجموعه رفتارهایی در نظر گرفت که جامعه

اعضای سازمان از طریق ارضای نیازهای اساسی پیردازد (حاتمی، ۱۳۸۹، ص. ۱۵۳).

۱. ۲. ۲. انواع نظریه‌های مشارکت شهری

نظریه‌های مشارکت شهری در دو بخش قابل ذکرند: نخست نظریه‌هایی که منشأ وبری دارند که این نظریه‌ها به نوعی با عقاید ماکس وبر همخوانی دارند و بر اعتقادات، باورها و اندیشه‌های فردی تأکید دارند. در این نظریه‌ها فرض بر این است که اگر مشارکت را نوعی کنش اجتماعی بدانیم، این کنش برخاسته از وجوه فرهنگی هر جامعه است و تحت تأثیر عناصر گوناگون در نظام فرهنگی جامعه قرار می‌گیرد. پس، تصورات و باورهای افراد و کنشگرها در رفتارهای مشارکتی مؤثر خواهد بود. دوم نظریه‌های مشارکتی که بر جنبه‌های رفتاری تأکید دارند که در این نظریه‌ها بخش اعظم رفتار به جای اینکه حاصل باورها و گرایش‌ها باشد، نتیجه سود و زیانی است که یک رفتار در خود دارد؛ به عبارتی، پاداش‌ها و مجازات‌هایی که در قبال انجام یک رفتار نصیب شخص می‌شود، تعیین‌کننده ادامه رفتار اوست (علوی‌تبار، ۱۳۷۸، ص. ۱۲).

۱. ۲. ۳. مشارکت و اجتماع محله‌ای

گروهی از شهروندان که احساس سرنوشت مشترکی نسبت به یکدیگر دارند اعم از اینکه این احساس به سبب کار و فعالیت مشترک یا زندگی در فضای همبسته باشد، اجتماع محلی محسوب می‌شوند. محله واحدی از فضای شهر است که اجتماع محلی در آن استقرار یافته است. به سخن دیگر، اجتماع محلی که به سبب همبستگی در فضای سکونت جمعی ایجاد شده است، محله‌ای را شکل می‌دهد. برای توسعه اجتماعات محلی، بهترین راه، استفاده از امکانات و سرمایه‌های همین اجتماعات است که سرمایه‌های اجتماعی، انسانی، هوشمندی، طبیعی، فرهنگی، مالی و فیزیکی را می‌شود سرمایه‌های اجتماعات محلی عنوان کرد (زرقانی و حجازی جوشقانی، ۱۳۹۲، ص. ۱۵).

مدنی برای مداخله در زندگی جمعی به کار می‌برد (مارتینز^۱، ۲۰۱۰، ص. ۸) در فرهنگ علوم اجتماعی، مشارکت کردن به معنای سهمی در چیزی یافتن، از آن سودبردن یا در گروهی شرکت جستن و با آن همکاری داشتن است (بیرو^۲، ۱۳۶۶، ص. ۲۵۷). مشارکت، درگیری ذهنی و عاطفی اشخاص در موقعیت‌های گروهی است که آنان را برمی‌انگیزد تا برای دستیابی به هدف‌های گروهی یکدیگر را یاری دهند و در مسئولیت کار شریک شوند، تعریف شده است (احمدی و توکلی، ۱۳۸۸، ص. ۷۷). در این تعریف سه جزء مهم درگیر شدن، یاری‌دادن و مسئولیت‌پذیری وجود دارد که درک عمیق آن مستلزم پرداختن اجمالی به این سه جزء است:

- درگیری ذهنی و عاطفی: مشارکت تنها به تلاش‌های بدنی محدود نیست؛ بلکه در آن، خود شخص نیز به لحاظ روان‌شناختی درگیر است؛

- انگیزش برای یاری‌دادن: در مشارکت، شخص فرصت می‌یابد که از قابلیت‌ها، ابتکارات و آفرینندگی خود برای دستیابی به هدف‌های گروهی استفاده نماید؛

- پذیرش مسئولیت: مشارکت، شخص را برمی‌انگیزد تا در کوشش‌های گروه خود، مسئولیت‌پذیر باشد. مشارکت هنگامی تحقق می‌یابد که بی‌تفاوتی و بی‌مسئولیتی جای خود را به احساس وابستگی و مسئولیت بدهد (علیزاده، رضوی‌نژاد و رادفر، ۱۳۹۲، ص. ۶۷).

در سال ۱۹۷۳ پرستون و پست^۳، مشارکت را سومین انقلاب مدیریتی نام نهادند. از نظر آنان، اولین انقلاب، استفاده از سلسله‌مراتب و دومین انقلاب، تفکیک مدیریت از مالکیت و در نتیجه حرفه‌ای‌شدن مدیریت بود. در نظر این متفکرین، تنها مدیریت مشارکتی است که سازمان را قادر می‌سازد تا از طریق استفاده مؤثر از توانایی‌های اعضا، خود را با محیط شدیداً در حال تغییر تطبیق داده و در عین حال به راضی‌نمودن

1 Martinez

2 Biro

3 Ely princeton & James Post

دست‌کم سه شکل از اعتماد مشتعل بر اعتماد بین‌شخصی، اعتماد تعمیم‌یافته و اعتماد نهادی قابل تشخیص است (رضوی، حجازی جوشقانی، ۱۳۸۸، ص. ۳):

(الف) اعتماد بین‌شخصی: اعتماد بین‌شخصی بر اساس روابط مستقیم و چهره‌به‌چهره شناخته می‌شود و مبتنی بر روابط فردی است؛

(ب) اعتماد تعمیم‌یافته: اعتماد تعمیم‌یافته را می‌توان داشتن حسن ظن نسبت به افراد جامعه جدای از تعلق آن‌ها به گروه‌های قومی و قبیله‌ای تعریف کرد؛

(ج) اعتماد نهادی: «اعتماد نهادی» دلالت دارد بر میزان مقبولیت و کارایی و اعتمادی که مردم به نهادها دارند. به تعبیر دوگان^۳، انعکاس فقدان اعتماد به نهادها در اغلب موارد نتیجه بی‌اعتمادی به افرادی است که عهده‌دار امور آن نهادها هستند (عباس‌زاده و میرزائی، ۱۳۹۳، ص. ۲۰۴).

می‌توان ادعا کرد که اعتماد بین‌فردی یا اعتماد به افراد آشنا در جوامع سستی که الگوی خاص‌گرایی در آن حاکم است، به چشم می‌خورد و از این رو می‌شود آن را اعتماد سستی نیز خواند و نوع دوم و سوم که عموماً در جوامع مدرن به چشم می‌خورند اصطلاحاً اعتماد مضمونی یا کارکردی خوانده می‌شود (زاهدی و اوجاقلو، ۱۳۸۴، ص. ۱۰۳).

این‌گلهارت رابطه بین اعتماد و مشارکت را مورد توجه قرار می‌دهد. به نظر او اعتماد به یکدیگر از عوامل مؤثر در مشارکت است؛ زیرا به‌واسطه اعتماد، رفتارها قابل پیش‌بینی می‌شود که نتیجه آن تقویت حوزه کنش و تصمیم‌گیری است (علی‌پور و دیگران، ۱۳۸۸، ص. ۱۱۹). همکاری مبتنی بر اعتماد عبارت است از توافق بین مجموعه‌ای از مشارکت‌کنندگان برای رسیدن به اهداف مشترک یا نتیجه خاص در فرایندی مشترک (هول‌سابل^۴ و جاشی، ۲۰۰۰)؛ لذا در این پژوهش، شاخص‌های احساس تعلق به محله، اعتماد به

فرایند مشارکت که محور آن را احساس تعلق و گفتگوی آزاد و گسترده تشکیل می‌دهد، می‌تواند در امر توسعه محله‌ای بسیار مؤثر باشد. در مدل‌های جدید توسعه پایدار از اجتماعات محلی خواسته می‌شود تا با مشارکت خود کنترل منابع را در دست گیرند. عدم تمرکز قدرت این فرصت را می‌دهد تا همگان قادر باشند بر عملکرد نهادهای مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی نظارت کنند و احتمال سوء استفاده از قدرت و تمرکز آن را کاهش دهند (مقیم‌ی و رشیدی، ۱۳۸۸، ص. ۳). یکی از ابزارهای اساسی کاهش تمرکز قدرت، گسترش مشارکت و افزایش توانمندی اجتماعات محلی ایجاد و توسعه تشکل‌های مردمی و انجمن‌های محلی است (مقیم‌ی و رشیدی، ۱۳۸۸، ص. ۴). سازمان‌های غیردولتی و انجمن‌های محله‌ای فعال می‌توانند به‌عنوان ابزار دستیابی به مشارکت روزافزون ساکنان محلات و توسعه پایدار شهر به شمار روند.

۴.۲.۱. سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی مفهومی نسبتاً جدیدی در علوم اجتماعی است و به‌طور خلاصه به‌معنای «هنجارها و شبکه‌هایی است که امکان مشارکت مردم در اقدامات جمعی به‌منظور کسب سود متقابل را فراهم می‌کند» و با شیوه‌هایی همچون سنجش سطح اعتماد اجتماعی و سطوح عضویت در انجمن‌های مدنی رسمی و یا غیررسمی قابل اندازه‌گیری است (تاجبخش، تقفی و کوهستانی‌نژاد، ۱۳۸۲، ص. ۱۵۶). کلمن^۱ (۱۹۸۸، ص. ۹۸) بیان می‌دارد که سرمایه اجتماعی با کارکرد آن تعریف می‌شود. پاتنام (۱۳۸۰، ص. ۱۳۶) سرمایه اجتماعی را در آثار متعدد خود با سه مؤلفه به‌عنوان ویژگی‌های سازمان اجتماعی تعریف می‌کند که عبارت‌اند از: شبکه‌ها، هنجارهای همیاری و اعتماد. این‌گلهارت^۲، سرمایه اجتماعی را فرهنگ اعتماد و مدارا می‌داند (رحمانی و امیری، ۱۳۸۶، ص. ۲۶). از دیدگاه جامعه‌شناختی

3 Dougan

4 Hollsopple & Joshi

1 Coleman

2 Inglehart

کارشناسان مربوطه در شهرداری مشهد چند بار آن را بازبینی کرده‌اند و اصلاحاتی در آن صورت گرفته است. برای بررسی پایایی پرسش‌نامه‌ها نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان آن برابر با ۰/۸۰۱ محاسبه شد؛ لذا آزمون از پایایی قابل قبولی برخوردار است. نتایج آزمون پایایی هر بخش نیز در جدول زیر ارائه شده است:

جدول ۱. نتایج آزمون پایایی متغیرهای پژوهش

متغیر	تعداد گویه	مجموع پاسخ	پاسخ معتبر	ضریب آلفا
اعتماد به سایر اعضا	۷	۶۹	۶۱	۰/۷۹۱
اطمینان به اثربخشی شورا	۷	۶۹	۶۰	۰/۷۵۹
احساس تعلق به محل	۷	۶۹	۶۳	۰/۷۹۹
تمایل به مشارکت	۳	۶۹	۶۹	۰/۷۸۳

۲.۱.۳. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و تولید اطلاعات مورد نیاز، از آماره‌های توصیفی و دستور فراوانی و مقایسه میانگین‌ها و روش‌های همبستگی استفاده شده است. برای انجام محاسبات از نرم‌افزار SPSS و برای ترسیم نمودارها از نرم‌افزار Excel استفاده شده است.

۲.۲. متغیرها و شاخص‌های پژوهش

از ۳ شاخص سرمایه اجتماعی منتخب در این پژوهش، ۲ شاخص آن (اعتماد به شهرداری و اعتماد به اثربخشی شورا) در قالب اعتماد نهادی گنجانده می‌شود و شاخص سوم (اعتماد به سایر اعضای شورا) در قالب سرمایه اجتماعی میان‌گروهی. اما همان‌گونه که فوکویاما، از نظریه پردازان این حوزه، سرمایه اجتماعی میان‌گروهی را همان سرمایه اجتماعی تعمیم‌یافته می‌داند (زرقانی و حجازی جوشقانی، ۱۳۹۲، ص. ۲۸)، در پژوهش حاضر، سرمایه اجتماعی در ذیل دسته‌بندی سه‌گانه بین‌شخصی،

سایر اعضای شورا، اعتماد به شهرداری، اعتماد به اثربخشی شورا و تمایل به مشارکت در امور محله بررسی شده است.

۲. روش‌شناسی پژوهش

۲.۱. روش پژوهش، جامعه آماری و حجم نمونه

روش پژوهش در پژوهش حاضر توصیفی تحلیلی است. بدین صورت که از آمارهای کمی توصیفی هم به صورت خام استفاده شده و هم برای تبیین وضعیت شاخص‌های مورد نظر، این آمارها تحلیل شده‌اند. جامعه آماری این پژوهش، همه اعضای شوراهای اجتماعی محلات منطقه ۹ شهرداری مشهد بوده و نمونه آماری این پژوهش نیز شامل تمامی اعضای شوراهای اجتماعی محلات منطقه ۹ شهرداری است. تعداد اعضای ۱۲ شورای اجتماعی محله در منطقه ۹ شهرداری مشهد ۱۱۷ نفر است. برای تکمیل پرسش‌نامه از اعضا، پژوهشگر به صورت حضوری در برخی جلسات شوراها حاضر شده و در مواردی که امکان حضور در شورا فراهم نبود به محل کار یا منزل اعضا مراجعه کرده و اقدام به تکمیل پرسش‌نامه از اعضا نموده است؛ لذا با توجه به عواملی از قبیل عدم تمایل اعضا به پرکردن پرسش‌نامه، اشتباه بودن آدرس منزل و محل کار برخی اعضا و برنگرداندن پرسش‌نامه به پژوهشگر، تعداد ۶۹ پرسش‌نامه تکمیل شده برای این پژوهش مورد استفاده قرار گرفت.

۲.۱.۱. ابزار گردآوری داده‌ها

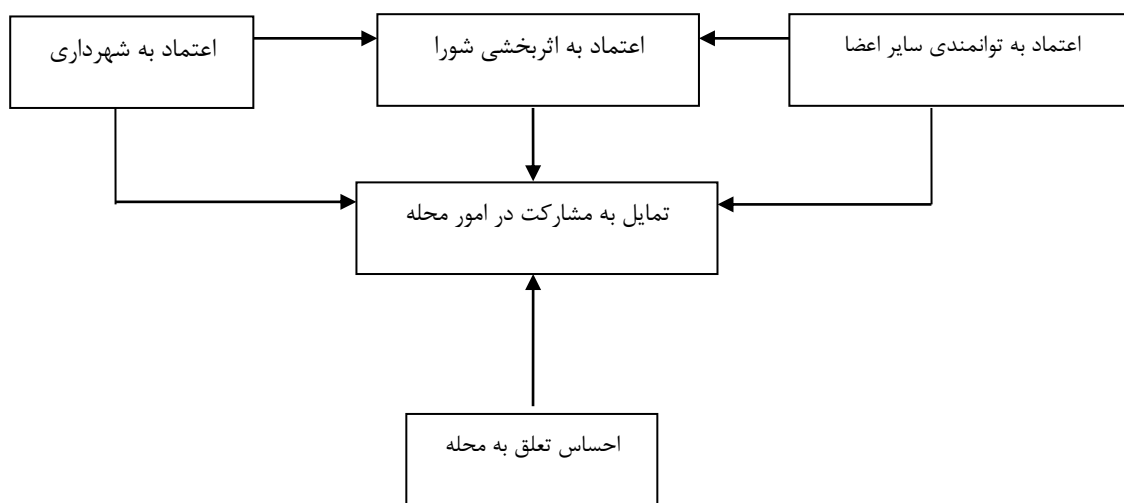
برای گردآوری اطلاعات از روش‌های اسنادی و ابزار پرسش‌نامه استفاده شده است؛ به این صورت که برای بعضی از اطلاعات مانند اطلاعات مربوط به متغیرهای فردی از قبیل میزان تحصیلات و سن اعضای شوراها از اسناد معاونت فرهنگی و اجتماعی شهرداری مشهد و سایر داده‌های مورد استفاده در تحقیق از تکمیل پرسش‌نامه به دست آمده است.

۲.۱.۲. پایایی و روایی پژوهش

پرسش‌نامه پژوهشگر ساخته این پژوهش مبتنی بر اعتبار محتواسی و اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی و

شاخص‌های مذکور، بررسی شد. با در نظر گرفتن موارد فوق، مدل مفهومی پژوهش در زیر ارائه شده است.

تعمیم یافته و نهادی بررسی می‌شود. از طرف دیگر، از آنجا که شاخص احساس تعلق به محل و شاخص‌های سرمایه اجتماعی ارتباط متقابلی دارند، شاخص فوق نیز استفاده شده و با توجه به تأثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت، شاخص تمایل به مشارکت اعضای شوراهای اجتماعی محلات در امور محله نیز در ارتباط با

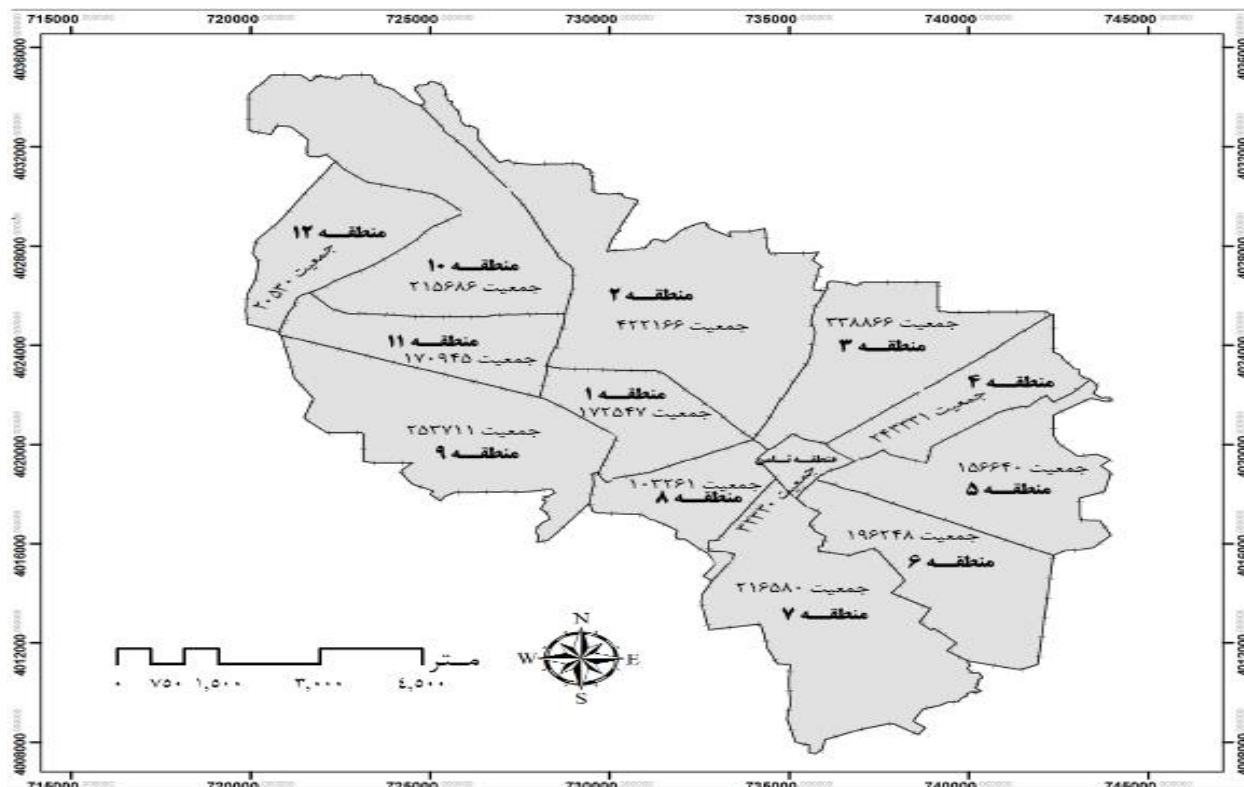

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

مناطق سیزده گانه شهر مشهد قرار دارد. منطقه ۹ از حیث جغرافیای تاریخی و توسعه کالبدی قدمت زیادی ندارد. به گزارش طرح جامع سال ۱۳۵۰ (طرح خازنی) این محدوده هنوز شکل نگرفته و لذا این منطقه از حیث تاریخی، حوزه‌ای جدید و رو به اعتلا است و سرعت رشد آن شتابان است. همچنین این محدوده جزء محدوده توسعه پس از سال ۱۳۶۵ در شهر است و به نوعی جزء جدیدترین محدوده‌های ساخته شده شهر به شمار می‌آید.

۳.۲. قلمرو جغرافیایی پژوهش

شهر مشهد از نظر تقسیمات شهرداری به ۱۳ منطقه تقسیم می‌شود. در این میان، منطقه ۹ شهرداری با توجه به موقعیت و وجود عناصر و فضاها مهم خدماتی، یکی از مناطق با اهمیت شهر مشهد به شمار می‌آید. این منطقه از سویی به دلیل دارا بودن فضاها مهمی که دارای عملکرد شهری، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای هستند و از سویی دیگر به دلیل افزایش جمعیت از جنبه‌های گوناگون حائز اهمیت است. بر اساس آمار موجود، جمعیت این منطقه در سال ۱۳۹۰ بالغ بر ۳۲۹۷۶۰ نفر برآورد شده است که ۱۱/۷ درصد از جمعیت شهر مشهد را شامل می‌شود و وسعت این منطقه ۳۲۷۵ هکتار است که تراکم جمعیت آن برابر ۹۴/۲ نفر در هکتار است. از نظر جمعیت و تراکم آن، منطقه ۹ شهرداری مشهد به ترتیب در رده سوم و هفتم

شکل ۲. مناطق شهرداری مشهد

مأخذ: سایت شهرداری مشهد؛ ترسیم: نگارندگان

ناحیه سه: وسعت تقریبی این ناحیه برابر با ۷۵۹۴۲۵۸/۶۷۷ متر مربع (۲۱/۷ درصد از وسعت منطقه) است. جمعیت ناحیه ۱۱۵۸۹۸ نفر در سال ۱۳۸۵ بوده که ۴۵/۷ درصد جمعیت منطقه است. تراکم جمعیت آن نیز بالغ بر ۱۵۲/۶ نفر در هکتار است.

۲.۳.۲. محلات منطقه ۹ شهرداری مشهد

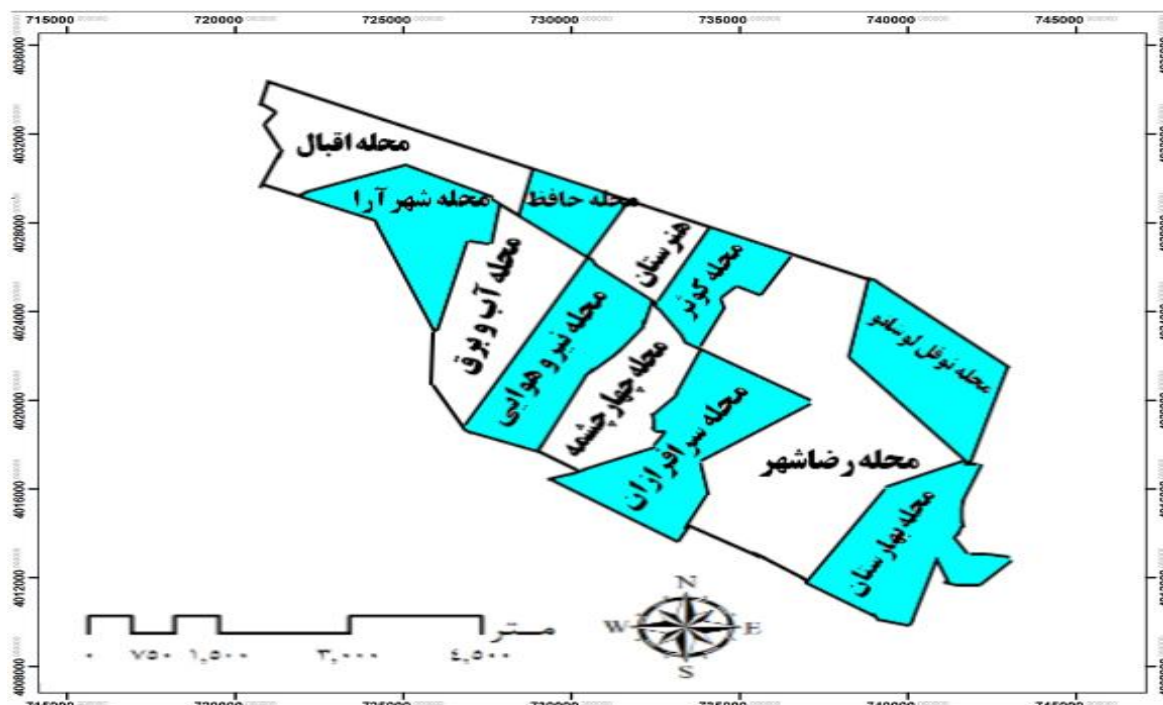
منطقه ۹ دارای ۱۲ محله رضاشهر، کوثر، سرافرازان، چهارچشمه، هنرستان، شهرآرا، آب و برق، نیروی هوایی، بهارستان، حافظ، اقبال و نوفل لوشاتو است که در شکل زیر نشان داده شده است.

۲.۳.۱. نواحی منطقه نه شهرداری مشهد

بر اساس آخرین تقسیمات شهری، منطقه نه، دارای سه ناحیه با مشخصات زیر است:

ناحیه یک: با وسعت تقریبی ۱۲۶۹۴۹۱۱ متر مربع (۳۶/۳ از وسعت منطقه) که در مرکز منطقه واقع شده است. جمعیت این ناحیه در سال ۱۳۸۵ بالغ بر ۵۳۷۲۴ نفر است که ۲۱/۲ درصد جمعیت منطقه را شامل می‌شود. با توجه به وسعت منطقه، تراکم جمعیت آن نیز ۴۲/۳ نفر در هکتار است.

ناحیه دو: وسعت تقریبی این ناحیه بالغ بر ۱۴۶۹۱۵۰۸/۰۲ متر مربع است. در سال ۱۳۸۵ جمعیت این ناحیه ۸۴۰۸۹ نفر بوده که ۳۳/۱ درصد از جمعیت منطقه را شامل می‌شود. همچنین تراکم جمعیت در این ناحیه ۵۷/۲ نفر در هکتار است

شکل ۳. محلات منطقه ۹ مشهد

جدول زیر مشخصات کلی این محلات را بیان می‌کند.

جدول ۲. ویژگی‌های محلات منطقه ۹ شهرداری مشهد

مأخذ: آمارنامه شهرداری مشهد

تراکم جمعیت (نفر در هکتار)	وسعت	تعداد واحد مسکونی	زن	مرد	جمعیت	محله	
۳۷/۳	۱۰۶۵۳۶۴۷	۹۷۳۱	۲۰۶۴۳	۱۹۱۲۲	۳۹۷۶۵	رضا شهر	۱
۱۰۷/۸	۲۰۱۹۴۱۸	۶۱۶۶	۱۱۲۲۴	۱۰۵۴۶	۲۱۷۷۰	کوثر	۲
۹۱/۳	۳۶۸۳۸۸	۸۶۰۶	۱۶۴۷۹	۱۷۰۱۴	۳۳۴۹۳	سرافرازان	۳
۵۵/۴	۲۸۹۰۷۳۲	۴۰۰۷	۷۸۶۹	۸۱۳۳	۱۶۰۰۲	چهار چشمه	۴
۱۱۳/۷	۱۹۱۲۷۱۸	۶۲۶۹	۱۰۸۷۹	۱۰۸۷۵	۲۱۷۵۴	هنرستان	۵
۵۵/۶	۳۶۵۴۹۶۷	۵۴۹۴	۱۰۱۱۷	۱۰۲۰۰	۲۰۳۱۷	شهر آرا	۶
۱۰۰/۳	۳۲۵۸۸۹۳	۸۴۶۱	۱۶۱۴۰	۱۶۵۴۵	۳۲۶۸۵	آب و برق	۷
۳۶/۵	۴۶۲۰۲۵۷	۴۷۱۵	۸۳۸۱	۸۴۷۵	۱۶۸۵۶	نیروی هوایی	۸
۲۱/۴	۴۲۸۷۹۰۵	۲۲۳۳	۴۲۲۸	۴۹۳۵	۹۱۶۳	بهارستان	۹
۱۱۹/۴	۱۴۵۲۸۸۵	۴۹۳۶	۸۶۸۶	۸۶۶۰	۱۷۳۴۶	حافظ	۱۰
۱۰۵/۲	۱۵۸۵۲۷۱	۴۴۶۰	۸۲۸۲	۸۴۰۰	۱۶۶۸۲	اقبال	۱۱
۱۰/۰	۳۶۸۳۱۹۱	۹۸۷	۱۸۳۲	۱۸۴۸	۳۶۸۰	نوافل لوشاتو	۱۲
۷۱/۲	۴۳۸۸۲۷۴	۶۶۰۶۵	۱۲۴۷۶۰	۱۲۴۷۵۳	۲۴۹۵۱۳	جمع	۱۳

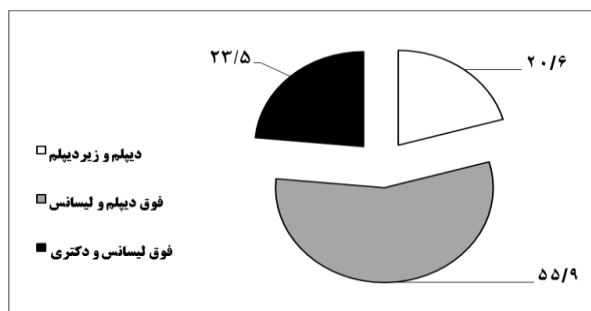
اعضا انتخاب می‌شود. تصمیم‌گیری، معرفی و انتخاب عضو اقبال غالب ساکن در محله با نظر اکثریت شورای اجتماعی محله است.

۳. یافته‌های پژوهش

اطلاعات توصیفی مربوط به افرادی که پرسش‌نامه‌ها را پر کرده‌اند در جدول و شکل زیر نشان داده شده است:

جدول ۳. نسبت جنسی و میانگین سنی اعضای شورای محلات

مجموع	زن	مرد	
۱۰۰	۴۰/۶	۵۹/۴	تعداد (درصد)
۴۳/۴	۴۱/۱۱	۴۵/۰۵	میانگین سنی

شکل ۴. وضعیت تحصیلی اعضای شورای محلات

۳.۱. تحلیل متغیرها

در این پژوهش، برای بررسی میزان سرمایه اجتماعی، از شاخص‌های اعتماد اجتماعی استفاده شده است که نتایج آن در قالب اعتماد به اعضای شورا، اعتماد به شهرداری و اعتماد به کارایی شورا بیان می‌شود. همچنین ارتباط برخی از متغیرهای فوق با میزان احساس تعلق به محله و تمایل به مشارکت اعضا بررسی شد که نتایج آن در زیر ارائه می‌شود.

۳.۱.۱. اعتماد به سایر اعضای شورا

برای این متغیر، ۷ سؤال مطرح شده بود. نتایج حاصل از تحلیل پرسش‌نامه‌ها نشان می‌دهد که ۷۱ درصد اعضا، سایر اعضا را برای عضویت در شورا تا حد زیاد و بسیار زیاد مناسب می‌دانند. ۷۷ درصد اعضا سطح تحصیلات سایر اعضا را برای شناخت و تصمیم‌گیری در مورد امور محله کافی می‌دانند. ۶۴ درصد اعضا، سایر اعضا را

۳.۳.۲. معرفی شوراهای اجتماعی محلات مشهد

۳.۳.۲.۱. اعضای شورای اجتماعی محله

شورای اجتماعی محله شامل اعضای حقیقی و حقوقی است. بر این اساس، رئیس ناحیه شهرداری که محله در آن واقع شده است به‌عنوان رئیس شورا و کارشناس فرهنگی و اجتماعی ناحیه‌ای که محله در آن واقع شده است به‌عنوان دبیر شورا انجام وظیفه می‌کنند. سایر اعضای شورا عبارت‌اند از: نماینده ائمه جماعت مساجد محله؛ نماینده مدارس؛ نماینده تشکل‌های مردمی؛ نماینده تام‌الاختیار کلاتری؛ نماینده تام‌الاختیار پایگاه بهداشت؛ بانوی خانه‌دار محله و کاسب معتمد محله. از اعضای زیر نیز با توجه به ضرورت‌ها و نیازهای محله به‌عنوان عضو شورای اجتماعی محله انتخاب می‌شود: فرهیخته محله؛ جوان محله؛ نماینده مجتمع‌های مسکونی (آپارتمانی)؛ پیشکسوت محله؛ رابط سلامت؛ رابط پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی؛ نماینده خیریه‌های محله.

۳.۳.۲.۲. نحوه انتخاب اعضای شورای اجتماعی محله

از بین اعضای مختلف شورای اجتماعی محلات، پنج نماینده شامل نماینده ائمه جماعات، نماینده مدیران مدرسه، نماینده تشکل‌های مردمی، نماینده خیریه‌ها، نماینده مجتمع‌های مسکونی، طی جلسه‌ای که با حضور همه اعضای هر کدام از اقبال مذکور به‌صورت جداگانه برگزار می‌شود، به شیوه علنی برای عضویت در شورای اجتماعی محله انتخاب می‌شود. رئیس شورای اجتماعی محله با کلاتری، مرکز بهداشت محله و معاونت پیشگیری از وقوع جرم دادگستری مکاتبه کرده و درخواست می‌کند تا هر کدام نماینده خود یعنی به‌ترتیب نماینده کلاتری، بهداشت، رابط سلامت، رابط پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی را معرفی کنند. شیوه انتخاب بانوی خانه‌دار، جوان محله، فرهیخته محله، پیشکسوت محله، کاسب معتمد محله: دبیر شورای اجتماعی محله پس از شناسایی افراد ذکر شده ۳ نفر را در جلسه شورای اجتماعی محله مطرح کند و از بین افراد مذکور یک نفر با رأی اکثریت

مسئولیت‌پذیر می‌دانند. ۶۹ درصد اعضا معتقدند وحدت و همدلی لازم در میان اعضا برای اخذ مصوبات لازم در امور محله وجود دارد. ۵۶ درصد اعضا معتقدند اعضا در حد زیاد و بسیار زیاد با امور محله آشنایی لازم را دارند. ۴۲ درصد اعضا در حد زیاد و بسیار زیاد معتقدند که سایر اعضا از وظایف و اختیارات شورا آگاهی لازم را دارند. ۶۴ درصد اعضا معتقدند سایر اعضا در حد زیاد و بسیار زیاد برای شناخت کمبودهای محله تلاش می‌کنند. جدول زیر، وضعیت گویه‌های متغیر اعتماد به سایر اعضای شورا را نشان می‌دهد.

جدول ۴. نتایج گویه‌های اعتماد به سایر اعضای شورا (به درصد)

گویه	عضویت در شورا	مناسب دانستن اعضا برای تصمیم‌گیری	تحصیلات اعضا برای شناخت و	مسئولیت‌پذیری اعضا	وحدت و همدلی اعضا برای اخذ مصوبات	آشنایی لازم با امور محله	وظائف شورا	آگاهی از اختیارات و وظایف شورا	تلاش برای شناخت کمبودهای محله
خیلی زیاد	درصد	۲۰/۶	۱۹/۴	۱۴/۹	۱۹/۱	۱۹/۷	۹/۱	۱۷/۹	
زیاد	درصد	۵۰	۵۸/۲	۴۹/۳	۵۰	۳۶/۴	۳۳/۳	۴۶/۳	
متوسط	درصد	۲۳/۵	۱۹/۴	۲۶/۹	۲۵	۳۷/۹	۴۵/۵	۲۳/۹	
کم	درصد	۴/۴	۳	۷/۵	۴/۴	۶/۱	۱۰/۶	۱۱/۹	
خیلی کم	درصد	۱/۵	۰	۱/۵	۱/۵	۰	۱/۵	۰	
جمع	تعداد	۶۸	۶۷	۶۷	۶۸	۶۶	۶۶	۶۷	
معتبر	درصد	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	
میانگین وزنی		۳/۸۴	۳/۹۴	۳/۶۹	۳/۸۱	۳/۷۰	۳/۳۸	۳/۷۰	

درباره مسائل محله است. ۸۱ درصد اعضا در حد زیاد و بسیار زیاد معتقدند شهرداری در انتخاب اعضا فقط به جنبه کارایی و کفایت اعضا توجه کرده و توجهی به گرایش‌های فکری و سیاسی آن‌ها نداشته است. جدول زیر، وضعیت گویه‌های متغیر اعتماد به شهرداری را نشان می‌دهد.

۳. ۱. ۲. اعتماد به شهرداری

برای این متغیر، ۴ سؤال مطرح شده بود. ۲۸ درصد اعضا در حد زیاد و بسیار زیاد معتقدند مصوبات شوراها بدون قید و شرط توسط شهرداری پذیرفته شده و اجرا خواهد شد. ۱۰ درصد اعضا، در حد زیاد و بسیار زیاد، معتقدند مهم‌ترین هدف شهرداری از تشکیل شوراها بهبود وضعیت محلات و ارتقای احساس شهروندی در میان ساکنین است. ۸۲ درصد اعضا در حد زیاد و بسیار زیاد معتقدند مهم‌ترین علت حضور شهرداری ناحیه در جلسات شورای محله، کمک به اخذ تصمیمات سنجیده‌تر

جدول ۵. نتایج گویه‌های اعتماد به شهرداری (به درصد)

شهرداری در انتخاب اعضا فقط به جنبه کارایی و کفایت اعضا توجه کرده و توجهی به گرایش‌های فکری و سیاسی آن‌ها نداشته	مهم‌ترین علت حضور شهرداری ناحیه در جلسات شورا، کمک به اخذ تصمیمات سنجیده‌تر در مورد محله	مهم‌ترین هدف شهرداری از تشکیل شوراهای بهبود وضعیت محلات و ارتقای احساس شهروندی در میان ساکنین	پذیرش بدون قید و شرط مصوبات شورا توسط شهرداری و اجرای آن	گویه	
۳۲/۸	۳۰/۴	۳۷۲	۷/۸	درصد	خیلی زیاد
۴۷/۸	۵۲/۲	۵۲/۶	۲۰/۳	درصد	زیاد
۱۷/۹	۱۴/۵	۸۷	۴۲/۲	درصد	متوسط
۱/۵	۲/۹	۱/۴	۱۵/۶	درصد	کم
۰	۰	۰	۱۴/۱	درصد	خیلی کم
۶۷	۶۹	۶۹	۶۴	تعداد	جمع معتبر
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد	
۴/۱۲	۴/۱	۴/۲۵	۲/۹۲	میانگین وزنی	

۳.۱.۳. اعتماد به اثربخشی شورا

منظور بهبود مدیریت شهری در سطح محلات گردیده است. ۳۹ درصد اعضا در حد زیاد و بسیار زیاد بیان کرده‌اند که مصوبات شورا تأثیر محسوس در بهبود وضعیت محله داشته است. ۲۶ درصد اعضا در حد زیاد و بسیار زیاد اعتقاد دارند که مصوبات شورا دارای ضمانت اجرایی کافی هستند. ۳۶ درصد اعضا در حد زیاد و بسیار زیاد بیان کرده‌اند بیشتر مصوبات شوراها مورد پذیرش دست‌اندرکاران قرار می‌گیرد.

برای این متغیر، ۷ سؤال مطرح شده بود. ۹۲ درصد اعضا در حد زیاد و بسیار زیاد معتقدند شوراهای محلات می‌توانند به توسعه و پیشرفت محلات کمک کنند. ۳۵ درصد اعضا در حد زیاد و بسیار زیاد معتقدند شورای اجتماعی محلات می‌تواند در واگذاری امور محله به شهروندان، موفق عمل کنند. ۶۵ درصد اعضا بیان کرده‌اند تشکیل شورا، در حد زیاد و بسیار زیاد، باعث تسهیل و تسریع نظام تصمیم‌گیری به

جدول ۶. نتایج گویه‌های اعتماد به کارایی شورا (به درصد)

شورای محله محل مناسبی برای پیگیری مسائل و مشکلات ساکنین محل	پذیرش مصوبات شوراها توسط دست‌اندرکاران	وجود ضمانت اجرایی کافی برای مصوبات شورا	تأثیر محسوس مصوبات شورا بر بهبود وضعیت محله	تسهیل و تسریع نظام تصمیم‌گیری به منظور بهبود مدیریت شهری در سطح محلات به‌واسطه تشکیل شورا	توفیق شورای اجتماعی محلات در واگذاری امور محله به شهروندان	توانمندی شوراهای محلات در توسعه و پیشرفت محلات	گویه	
۵۹/۴	۴/۷	۴/۵	۱۰/۴	۳۳/۵	۸/۸	۶۷/۶	درصد	خیلی زیاد
۳۳/۳	۳۱/۳	۲۵/۸	۲۸/۴	۴۱/۲	۲۶/۵	۲۳/۵	درصد	زیاد
۴/۳	۴۷/۴	۴۳/۹	۴۰/۳	۲۹/۴	۴۵/۶	۷/۴	درصد	متوسط
۲/۹	۱۲/۵	۱۹/۷	۱۷/۹	۴/۴	۱۳/۲	۰	درصد	کم
۰	۳/۱	۶/۱	۳	۱/۵	۵/۹	۱/۵	درصد	خیلی کم
۶۹	۶۴	۶۶	۶۷	۶۸	۶۸	۶۸	تعداد	جمع معتبر
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد	
۴/۴۹	۳/۲۲	۳/۰۳	۳/۲۵	۳/۸۱	۳/۱۹	۴/۵۶	میانگین وزنی	

۳.۱.۴. احساس تعلق به محله

هستند. ۸۱ درصد اعضا در حد زیاد و خیلی زیاد از سکونت در محله خود راضی هستند. ۸۱ درصد اعضا در حد زیاد و بسیار زیاد از نام محله خود رضایت دارند. ۸۵ درصد اعضا در حد زیاد و بسیار زیاد عنوان کرده‌اند که از احترام کافی در

برای این متغیر نیز، ۷ سؤال مطرح شده بود. ۹۲ درصد اعضا در حد زیاد و خیلی زیاد از زندگی در محله خود راضی

محلّه خود برخوردار هستند. ۷۹ درصد اعضا در حد زیاد و بسیار زیاد از هم محلّه‌ای‌های خود رضایت دارند. ۶۹ درصد اعضا در حد زیاد و بسیار زیاد به هم محلّه‌ای‌های خود اعتقاد دارند. ۶۱ درصد اعضا در حد زیاد و بسیار زیاد همسایه‌هایشان را خودی می‌دانند. جدول زیر وضعیت گویه‌های متغیر احساس تعلق به محلّه را نشان می‌دهد.

جدول ۷. نتایج گویه‌های احساس تعلق به محلّه (به درصد)

خودی دانستن همسایه‌ها	اعتماد به هم محلّه‌ای‌ها	رضایت از هم محلّه‌ایها	برخورداری از احترام کافی در محلّه	رضایت از نام محلّه	رضایت از سکونت در محلّه	رضایت از زندگی در محلّه	گویه	
۲۹	۳۲/۸	۳۷/۷	۴۹/۳	۳۸/۸	۴۳/۳	۴۸/۵	درصد	خیلی زیاد
۳۱/۹	۳۵/۸	۴۰/۶	۳۵/۸	۴۱/۸	۳۵/۸	۴۲/۶	درصد	زیاد
۳۴/۸	۲۶/۹	۲۰/۳	۱۳/۴	۱۱/۹	۱۷/۹	۷/۴	درصد	متوسط
۲/۹	۳	۰	۱/۵	۶	۱/۵	۱/۵	درصد	کم
۱/۴	۱/۵	۱/۴	۰	۱/۵	۱/۵	۰	درصد	خیلی کم
۶۹	۶۷	۶۹	۶۷	۶۷	۶۷	۶۸	تعداد	جمع معتبر
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد	
۳/۸۴	۳/۹۶	۴/۱۳	۴/۳۳	۴/۱	۴/۱۸	۴/۳۸	میانگین وزنی	

صورت انتخاب مجدد در شورای محلّه فعالیت کنند. ۱۰۰ درصد اعضا عنوان کرده‌اند که در حد زیاد و بسیار زیاد حاضرند برای پیشرفت محلّه خود فعالیت کنند.

۳. ۱. ۵. تمایل به مشارکت اعضا در امور محلّه

برای این متغیر، ۳ سؤال مطرح شده بود. ۸۷ درصد اعضا در حد زیاد و بسیار زیاد عنوان کرده‌اند که حاضرند در برنامه‌های مدیریت محلّه شرکت کنند. ۷۹ درصد اعضا بیان کرده‌اند که در حد زیاد و بسیار زیاد حاضرند در

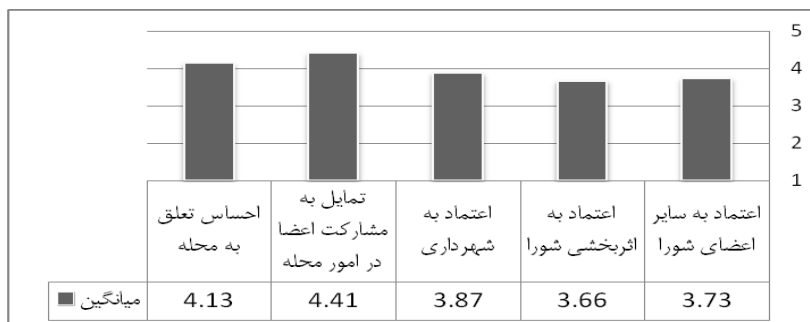
جدول ۸. نتایج گویه‌های تمایل به مشارکت (به درصد)

تمایل به تلاش برای پیشرفت محلّه	تمایل به حضور در دوره‌های بعدی شورای محلّه	تمایل به شرکت در برنامه‌های مدیریت محلّه	گویه	
۶۶/۷	۴۲	۴۲	درصد	خیلی زیاد
۳۳/۳	۴۶/۴	۴۴/۹	درصد	زیاد
۰	۱۰/۱	۱۰/۱	درصد	متوسط
۰	۱/۴	۲/۹	درصد	کم
۰	۰	۰	درصد	خیلی کم
۶۹	۶۹	۶۹	تعداد	جمع معتبر
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد	
۴/۶۷	۴/۲۹	۴/۲۶	میانگین وزنی	

شاخص‌های سرمایه اجتماعی منتخب در این پژوهش در حد متوسط به بالا قرار دارند که می‌تواند تأثیر مثبتی بر عملکرد شوراهای داشته باشد. همچنین احساس تعلق به محلّه و تمایل اعضا به مشارکت در امور محلّه نیز در وضعیت بسیار خوبی هستند.

۳. ۲. میانگین متغیرهای پژوهش

جدول زیر میانگین نظرات اعضای شوراهای اجتماعی محلات را در ارتباط با متغیرهای مورد بررسی در این پژوهش نشان می‌دهد. همان‌گونه که مشخص است همه متغیرها در حد بالاتر از متوسط قرار گرفته‌اند؛ لذا نتیجه گرفته می‌شود که

شکل ۵. میانگین متغیرهای مورد بررسی

۳.۳. ارتباط بین متغیرهای اصلی

جدول زیر ارتباط میان متغیرهای اصلی تحقیق را نشان می‌دهد. برای سنجش این ارتباط، از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شده است.

جدول ۹. آزمون همبستگی متغیرهای مورد بررسی

متغیر	سطح معناداری	ضریب همبستگی	متغیر	ردیف
اعتماد به اثربخشی شورا	** ۰/۰۰۱	۰/۳۶۲	اعتماد به سایر اعضای شورا	۱
اعتماد به اثربخشی شورا	** ۰/۰۰۰	۰/۶۵۹	اعتماد به شهرداری	۲
تمایل به مشارکت در امور محله	* ۰/۰۳۷	۰/۲۵۱	اعتماد به شهرداری	۳
تمایل به مشارکت در امور محله	* ۰/۰۱۰	۰/۳۰۷	اعتماد به اثربخشی شورا	۴
تمایل به مشارکت در امور محله	نبود همبستگی	۰/۲۲۰	اعتماد به سایر اعضای شورا	۵
تمایل به مشارکت در امور محله	** ۰/۰۰۱	۰/۳۵۹	احساس تعلق به محله	۶

برقرار است.

* معناداری در سطح ۹۵ درصد ** معناداری در سطح ۹۹ درصد

۳.۴. ارتباط سن و تحصیلات با متغیرهای مورد مطالعه

جدول زیر ارتباط وضعیت سنی اعضای شورای اجتماعی محلات منطقه ۹ مشهد را با متغیرهای مورد مطالعه نشان می‌دهد. همان‌طور که از این جدول پیداست بین متغیر سن و هیچ‌یک از متغیرهای مورد بررسی در این پژوهش، ارتباط معناداری وجود ندارد.

همان‌طور که از جدول فوق پیداست بین اعتماد به سایر اعضای شورا و اعتماد به شهرداری با اعتماد به اثربخشی شورا معناداری در حد ۹۹ درصد است. بین اعتماد به شهرداری و اعتماد به اثربخشی شورا با تمایل به مشارکت در امور محله معناداری در حد ۹۵ درصد بوده و بین احساس تعلق به محله با تمایل به مشارکت در امور محله نیز معناداری ۹۹ درصد

جدول ۱۰. ارتباط سن با متغیرهای مورد مطالعه

		اعتماد به سایر اعضا	اطمینان از کارایی شورا	اعتماد به شهرداری	تمایل به مشارکت	احساس تعلق
آزمون اسپیرمن	سن	ضریب همبستگی	.008	.160	-.167	-.172
		Sig. (1-tailed)	.957	.195	.176	.165
		تعداد	66	67	67	67

نشان می‌دهد. همان‌طور که از جدول پیداست بین متغیر تحصیلات و دو متغیر اعتماد به شهرداری و اطمینان از کارایی

جدول زیر ارتباط وضعیت تحصیلی اعضای شورای اجتماعی محلات منطقه ۹ مشهد را با متغیرهای مورد مطالعه

شورا ارتباط وجود دارد. نکته جالب توجه این است که این محله در بین جمعیت تحصیل کرده با چالش جدی روبروست. ارتباط معکوس است و نشان می‌دهد شهرداری و شورای

جدول ۱۱. ارتباط تحصیلات با متغیرهای مورد مطالعه

		اعتماد به سایر اعضا	اطمینان از کارایی شورا	اعتماد به شهرداری	تمایل به مشارکت	احساس تعلق
آزمون اسپیرمن	تحصیلات	ضریب همبستگی	-.238*	-.293**	-.154	.049
		Sig. (1-tailed)	.025	.008	.105	.346
		تعداد	67	68	68	68

* همبستگی در سطح ۹۵ درصد ** همبستگی در سطح ۹۹ درصد

به متغیرهای مورد بررسی و نتایج حاصل از پژوهش،

پیشنهادها را زیر ارائه می‌شود:

حدود وظایف و اختیارات شوراها به تفصیل برای اعضا شرح گردد تا باعث درگیر شدن اعضای شورا در همه جنبه‌های مربوط به مدیریت محله شود.

اعضای شورا حتماً از بین ساکنین همان محلی باشند که برای عضویت در شورای آن محل انتخاب شده‌اند.

در انتخاب اعضای شورا دقت بیشتری صورت گیرد تا ضمن پذیرش توسط اعضای شورا باعث افزایش اعتماد همه اعضا به یکدیگر شود.

با شرح سطح و چگونگی همکاری شهرداری با شوراها و بیان نتایج فعالیت‌های شورا در سطح شهر مشهد و منطقه برای اعضای شورا زمینه اعتماد بیشتر اعضا به شهرداری و کارآمدی شورا فراهم گردد.

قدردانی

این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان «شورای اجتماعی محلات و تأثیر آن بر توسعه محله‌ای» است که با حمایت مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر مشهد انجام گرفته و مؤلفان وظیفه خود می‌دانند از حمایت‌های مادی و معنوی این مرکز قدردانی نمایند.

۴. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

تشکیل شوراهای اجتماعی محلات در کلان‌شهر مشهد، گام مهمی در تحقق اهداف توسعه پایدار و واگذاری امور به شهروندان تلقی می‌شود. اعضای این شورا توسط شهرداری انتخاب شده و به صورت ماهانه در جلسات شوراها شرکت کرده و به بررسی مسائل محله و راهکارهای ارتقای کیفی محله می‌پردازند. بدون شک از مهم‌ترین عوامل مؤثر در عملکرد شوراها، اعتماد اعضای شورا به کارکرد شورا است. در کنار عامل اعتماد، احساس تعلق به محله و تمایل به مشارکت اعضا نیز از عوامل مهم در کارایی اعضای شورا محسوب می‌شوند؛ لذا در تحقیق حاضر ارتباط بین متغیرهای منتخب مؤثر بر عملکرد شورا در بین اعضای شوراهای اجتماعی محلات منطقه ۹ شهرداری مشهد بررسی شد. با تحلیل نتایج حاصل از پرسش‌نامه‌ای که اعضای شوراها تکمیل کردند مشخص شد بین اعتماد به شهرداری و اطمینان از کارایی شورا، اعتماد به سایر اعضای شورا و اطمینان از کارایی شورا، تمایل به مشارکت اعضا و اطمینان از کارایی شورا، احساس تعلق به محله و اطمینان از کارایی شورا، احساس تعلق به محله و اعتماد به سایر اعضای شورا ارتباط مثبتی وجود دارد. در این بین، ارتباط بین اعتماد به شهرداری و اطمینان از کارایی شورا بیشترین میزان همبستگی را دارا بود؛ لذا توجه به عملکرد شهرداری در ارتباط با شوراها، مهم‌ترین عامل مؤثر در ارتقای سطح کیفی شوراها شناخته شد. با توجه

کتابنامه

۱. احمدی، ا. و توکلی، م. (۱۳۸۸). بررسی میزان مشارکت اجتماعی شهروندان در اداره بهینه امور شهری. *جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران (تحقیقات علوم اجتماعی ایران)*، ۲(۱)، ۷۳-۹۰.
۲. اوجاقلو، س. و زاهدی، م. (۱۳۸۴). بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین ساکنان شهر زنجان. *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۴(۶)، ۹۲-۱۲۵.
۳. بیرو، آ. (۱۳۶۶). *فرهنگ علوم اجتماعی*. ترجمه باقر ساروخانی. تهران، ایران: کیهان.
۴. پاتنام، ر. (۱۳۸۰). *دموکراسی و سنت‌های مدنی*، ترجمه محمدتقی دلفروز. تهران، ایران: نشر نی.
۵. تاجبخش، ک.، ثقفی، م.، و کوهستانی‌نژاد، م. (۱۳۸۲). سرمایه اجتماعی و سیاست‌های اجتماعی (بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی در ایران امروز). *فصلنامه رفاه اجتماعی*، ۳(۱۰)، ۱۵۵-۱۹۹.
۶. حاتمی، ک. (۱۳۸۹). نقش تجزیه و تحلیل SWOT در تعالی مدیریت شهری (مطالعه موردی منطقه ۲۲ تهران). *فصلنامه مطالعات مدیریت شهری*، ۴(۲)، ۱۴-۱۶۴.
۷. ربانی، ر.، قاسمی، و.، و عباس‌زاده، م. (۱۳۸۷). رابطه ابعاد مادی و غیرمادی رفاه اجتماعی با مشارکت شهروندان در امور شهری. *فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی*، ۹(۳۲)، ۹۱-۱۰۸.
۸. رحمانی، ت. و امیری، م. (۱۳۸۶). بررسی تأثیر اعتماد بر رشد اقتصادی در استان‌های ایران با روش اقتصادسنجی فضایی. *مجله تحقیقات اقتصادی*، بهار، ۴۲(۷۸)، ۲۳-۵۷.
۹. رضوی، م. م.، و حجازی جوشقانی، م. (۱۳۸۹). سرمایه اجتماعی و توسعه محله‌ای؛ نمونه موردی محلات طلاب مشهد. سومین همایش دانشجویان جغرافیا. گروه جغرافیا. دانشگاه تهران.
۱۰. رضویان، م. (۱۳۸۱). مدیریت عمران شهری. تهران، ایران: پیوند نو.
۱۱. روحانی، ح. (۱۳۸۹). خانواده، سرمایه خانواده و چالش‌های فراروی جامعه ما. *فصلنامه راهبرد*، ۵۷(۱۹)، ۷-۳۳.
۱۲. زرقلی، س. ه.، و حجازی جوشقانی، م. (۱۳۹۲). *شورای اجتماعی محلات و تأثیر آن بر توسعه محله‌ای*، (طرح پژوهشی). مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر مشهد.
۱۳. عباس‌زاده، م.، و میرزائی، م. (۱۳۹۳). نقش دین در توسعه شبکه اعتماد اجتماعی دانشجویان (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه تبریز). *فرهنگ در دانشگاه اسلامی*، ۲(۴)، ۱۹۹-۲۲۴.
۱۴. علمی، ز.، شارع‌پور، م.، و حسینی، ا. (۱۳۸۴). سرمایه اجتماعی و چگونگی تأثیر آن بر اقتصاد. *تحقیقات اقتصادی*، ۴۰(۷۱)، ۲۳۹-۲۹۶.
۱۵. علوی‌تبار، ع. (۱۳۷۸). الگوی مشارکت در جامعه مردم‌سالار. *ماهنامه شهرداری‌ها*، ۱(۶)، ۱۲-۱۵.
۱۶. علی‌پور، پ.، زاهدی، م. و شیانی، م. (۱۳۸۸). اعتماد و مشارکت (بررسی رابطه بین اعتماد و مشارکت اجتماعی در شهر تهران). *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۲(۱۰)، ۱۰۹-۱۳۵.
۱۷. عزیززاده، ک.، رضوی‌نژاد، م.، و رادفر، م. (۱۳۹۲). بررسی نقش و مشارکت مردم در اداره امور شهری (نمونه موردی منطقه ۱۰ شهرداری مشهد). *فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی شهری*، ۱(۱)، ۶۱-۸۷.
۱۸. کاظمیان، غ.، و شادمان‌فر، ر. (۱۳۸۷). بررسی الگوی مشارکتی شورایی‌ها در محلات شهر تهران. *شهرداری‌ها*، ۱۹(۹)، ۵۴-۵۹.
۱۹. محمدپور زرنندی، ح.، و طباطبایی مزدآبادی، س. م. (۱۳۹۱). تأثیر جذب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی و مشارکت‌های مردمی بر توسعه پایدار شهر. *اقتصاد شهر*، شماره ۱۵، ۱۲-۲۴.

۲۰. مشبکی اصفهانی، م. (۱۳۹۱). نقش محله‌محوری در ارتقاء هویت شهری، مطالعه موردی ناحیه ۷ منطقه دو تهران. (پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد). دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، ایران.
۲۱. مقیمی، س.، و رشیدی، ج. (۱۳۸۸). رویکرد محله‌محوری و تأثیر آن بر همبستگی اجتماعی. بازیابی از نمایشگاه الکترونیک پژوهش و نوآوری در حوزه مدیریت شهری: e-exhibition.tehran.ir
۲۲. موسوی، م. (۱۳۸۵). مشارکت اجتماعی یکی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی. فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، شماره ۲۳، ۶۷-۹۲.

23. Coleman, J. (1988). Social capital in the creation of human capital. *The American Journal of Sociology*, 94, 95-120.
24. Hollsopple, C., & Joshi, K. (2000). An investigation of factors that influence the management of knowledge in organization. *Journal of Strategic Information Systems*, 9, 1-15.
25. Martínez, M. (2010). The citizen participation of urban movements in spatial planning: A comparison between Vigo and Porto. *International Journal of Urban and Regional Research*, 35(1), 1-25.
26. Raisi, J., Miri, G., & Hafez Rezazadeh, M. (2015). Evaluation and analysis of the role of citizen participation in urban development (Case study: The city of Nikshahar). *American Journal of Engineering Research (AJER)*, 4(4), 74-78